

„Mindig gyermek marad az ember, ha nem tudja, mik történtek születése előtt...”

Korunk egyik betegsége az elmagányosodás, a gyökértelenség, annak érzete, hogy szélsodorta falevél az életem, nem tudom honnan jöttem és hová tartok: a jelen múltó pillanat, a jövőt nem ismerem. Ezzel szemben a keresztyén ember tudja, hogy élete nem a véletlenek sorozata, hanem Valaki tervet készített életére és kegyelmes kezében tartja a jelenét és jövőjét, Akinek hálaival tartozik múltjáért, sőt köteles emlékezni hűségére, irgalmas tetteire.

Úgy hisszük, hogy gyülekezetünk közel 250 éves története is kötelez minket a hálás emlékezésre. Megszívlelendők azok a sorok, melyeket 1842-ben a nyíregyházi eklézsia – akkor már majdnem százéves – történetét összefoglaló mű elé írt Kállay Ferenc: „Nagy haszna van a történelmi összehasonlításoknak, mert a régiség tudásának betse azok által kiemelve van úgy, hogy bátran el lehet mondani, hogy a régiség alapos ismerete nyújthat legbiztosabb kulcsot a jelenlét megértésére. A történelmi dolgokon gondolkodás csak úgy eshetik meg, ha annak a régiség ismerete szolgál alapul, mert mint Cicero böltsen mondja, mindig gyermek marad az ember, ha nem tudja, mik születése előtt történtek”.

A mi szándékunk is az, hogy egyházközségünk múltját felelevenítsük egy cikksorozat keretében, nem azért, hogy visszasírjuk a „rég szép időket”, hanem azért, hogy erőt merítsünk őseink hitéből, helytállásából, mai küzdelmeink felvállalásához.

Hiszük, hogy az, aki elődeinket minden nehézségen átsegítette, és egyházközségünket mindaddig megőrizte, hatalmas arra, hogy kegyelmét ránk is kiáraszsa, egyéni és gyülekezeti életünket megújítsa.

Isten igéje bátorít e cikksorozat megírására: „Meg kell ezt írni a jövő nemzedéknek, hogy dicsérje az Urat, az újjáteremtett nép”(Zsolt.102,19).

A kezdetek

A 18. század közepén Nyíregyháza jelentéktelen falu volt, gróf Károlyi és báró Palocsay családok birtokában. Lakosai a földművelésben ügyetlenek, törvényes dolgaikban restek voltak, az uraságoknak járó fejadót pedig rendszertelenül fizették. Károlyi Ferenc gróf hosszas fontolgatás után, új telepések idehozatalával akart javítani az áldatlan helyzeten. Az 1752. április. 19-én megtartott közgyűlés elé terjesztette azon szándékát, hogy ide új „*iparkodóbb*” lakosokat akar hívni. Kérése először aggodalmat váltott ki a többi földbirtokosból, de amikor Károlyi „*betsületére fogadta*”, hogy a vármegye jobbágysai közül egyet sem fog elcsábítani, akkor jóváhagyást nyert terve. Végül 1753. áprilisában lett közhírré téve a szomszédos megyékben a betelepülés lehetősége.

Hogyan jutott el ez a hír Békés megyébe? Történt, hogy Károlyi gróf Hódmezővásárhelyen járt, s visszafelé Szarvason váltott lovakat. Miután volt egy kis ideje, magához hívatta a város több gazdáját, és előadta nekik terveit, ecsetelve a várható előnyöket. Megígérte az evangélikus hitű gazdáknak, hogy közbenjár szabad vallásgyakorlásuk ügyében, lelkészt tarthatnak, egyházi épületeikhez ingyen fát ad nekik.

Tetszett a javaslat a gazdáknak, és nemsokára ezután közakarattal nemes **Petrikovits Jánost** küldték el a grófhoz Nagykarolyba a részletek tisztázására.

Útja sikeres volt, küldetését becsülettel teljesítette, így 1753 nyár végén 300 gazda, Békés megye öt településéről elindult az új haza, Nyíregyháza felé.

Családjaikat még nem hozták, csak mezőgazdasági eszközeiket, hogy az őszi vetést már

elvégezhessek. A jólelkű Károlyi gróf kölcsön vetőmaggal is ellátta őket, így reménykedve tekintettek az új tavasz felé, melytől sorsuk jobbrafordulását várták...

Az első nehézségek

A fényt mindig követi az árnyék, jó napokra sokszor rosszak következnek. Így volt ez nemegyszer egyházközségünk életében is. A 300 szarvasi, békéscsabai, mezőberényi, orosházi és tótkomlói gazda a nyíregyházi határban 1753 őszén a vetést elvégezte, s valószínűleg hazamentek a családjaikhoz.

A Békés megyei földbirtokosok – elsősorban Harruckern báró – féltek a tömeges elvándorlástól, s így a gazdák közül jó néhányat „*a legocsmányabb tömlöcbe*” vetettek, hogy így a többieket elijesszék.

Harruckern János ellenségessége kissé érthető, hiszen 30 évvel korábban Zólyomból, Gömörből, Abaújból és máshonnan ő hozott Szarvasra szlovák ajkú, evangélikus telepeseket a szabad vallásgyakorlás ígéretével, s most nem szívesen vált volna meg tőlük.

Rabtársaik sorsán szomorkodtak az emberek, de tenni értük nem mertek. Egy bátor ember akadt –méltó arra, hogy nevét megemlítsük- Reguly Sándor „oskolatanító”, aki Károlyi grófhhoz fordult esedező levélben, melyre meg is érkezett a válasz: a békési alispánnál kieszközölte a foglyok szabadon bocsátását.

Ez szigorú megfenyítés után meg is történt, de Nyíregyházára csak azzal a feltétellel engedték el őket, hogy háromévi adót lefizetnek régi földesuraiknak.

A másik nehézség itt várta őket: báró Palocsay özvegye, Pethő Rozália megharagudott Károlyi Ferencre az „*önkényes intézkedései miatt, szándékainak bosszus szívvel ellenére dolgozott*” és régi jobbágyait pártfogolta.

Ezek vérszemet kapva, az új telepeseket „*bosszantották, csúfolták, munkáikat gátolták*” egyszóval, ahol lehetett megkeserítették életüket.

Szabolcs Vármegye vezetése is újabb terhet rakott rájuk: az elbocsátott lusta, régi telepések 700 váltóforint adóhátralékának megfizetését az új gazdákra róttá. Ezek békességet és nyugalmat óhajtva becsülettel lefizették az idegen adósságot is.

Az új telepéseknek ez a tette váratlanul megfordította a közhangulatot, még Palocsayné is megennyhült irányukban és szántóföldjei fele részét bérbe adta nekik.

Harc az evangélikus vallás gyakorlásáért

Az előző részekből megtudtuk, hogy Békés megyéből a tót származású, evangélikus hitű telepések 1753. nyarán Károlyi Ferenc gróf hívására, a szabad vallásgyakorlás ígéretével érkeztek Nyíregyházára.

Vandlik Márton csabai lekipásztor tudomást szerzett az áttelepülésről, és nyilván arra gondolt, hogy ahol nyáj van, ott pásztornak is lenni kell. Tény az, hogy levélben felajánlotta szolgálatait a földesúrnak. Károlyi gróf 1753. augusztus 3-án keltezett levelében a jelentkezést jó szívvel elfogadta, de feltételül szabta azt, hogy előtte Ófelségétől –Mária Teréziától- erre engedélyt kér. Vandlik Márton nem várta meg ezt a hosszadalmas, és esetleg kétséges kimenetelű eljárást, hanem még az év szeptemberében Nyíregyházára

érkezett. Itt a híveket „templomház” építésére bátorította, s abban el is kezdte a lelkesi szolgálatokat, sőt még Szatmár és Bihar megyékben is imitt-amott prédikált, az evangéliumi hiten lévőknél.

Ennek híre ment más megyékbe is, és a szabadabb vallásgyakorlás reményében újabb telepések érkeztek Nyíregyházára. Tudomást szerzett mindezekről a tokaji plébános, és a vármegyénél bepanaszolta az evangélikusokat. A vármegye urai nem siettek ellenintézkedéseket tenni, mert nyilvánvalóan megkedvelték a szorgalmas, hitükből eredően erkölcsös gazdákat, s nem akarták megkeseríteni életüket. Ezért viszont az egri püspök a bécsi kancelláriánál jelentette fel a vármegyét, ahonnan hamarosan szigorú parancs érkezett: az evangélikus prédikátort még a megyéből is el kell űzni, s az imaházat földig le kell rombolni! Elsőként Károlyi gróf sietett telepeseit e nagy veszélyről értesíteni. Őseink még azon az éjjelen lebontották szeretett imaházukat, s a harangot (már az is volt!) Sulyán Ádám tanyáján a szénaboglya alá rejtették.

A gróf Vandlík Mártont Debrecenbe vitette, s ott ellátásáról nagylelkűen gondoskodott. 1754 decemberében a vármegye közgyűlése is „alázatos kérelmet” nyújtott be a nyíregyházi evangélikusok ügyében mind a budai helytartótanácsához, mind magához a királynőhöz, de sikertelenül.

Az elárvult gyülekezetet Johanidesz Márton tanító igyekezett pásztorolni: házaknál tartottak titkos összejöveteleket, könyörgéseket. Ezt beárulták a vármegyének, így ő is eltávolított ettől a szolgálattól, s félénk ember lévén visszaköltözött Mezőberénybe.

Az igazi veszedelem csak most következett elődeinkre: Mária Terézia, a Károlyi grófnak írt levelében megparancsolta, hogy evangélikus jobbágyait bocsássa el! A gróf ekkor 12 gazdát Nagykárolyba hivatott, ahol könnyek között ismertette velük a levél tartalmát. Micsoda kétségbeejtő helyzet: régi helyükre vissza már nem költözhetnek, de akkor mi lesz velük? Két emberük, Reguly Sándor és Mekis János – az akkori út és közlekedési viszonyok között – még a bécsi kancelláriát is megjárta, de eredménytelenül, sőt még a személyes szabadságuk is veszélybe került.

Közben az egri püspök utasítására az orosi plébános igyekezett az evangélikusokat hatáskörébe vonni, s ezt olyan erőszakosan tette, hogy a 12 gazda 1756. január 10-én a grófhhoz ment panaszra. Ahol legnagyobb a baj, ott közel a segítség! Károlyi a hallottakon olyan mélységesen felháborodott, hogy személyesen ment fel Bécsbe, hogy szenvedő népének „békét és kegyelmet” eszközöljön ki a királynőnél. Emberszerető Istenünk a jó ügy mellé állt! A teljes erejét és minden befolyását latba vető gróf útja reményen felüli sikerrel járt. Őseink engedélyt kaptak arra, hogy naponta (!) könyörgésre összegyülekezzenek és sátoros ünnepeken az úrvacsora kiszolgáltatására lelkeszt hívjanak. Károlyi a jó hírrel nagycsütörtökön egyenesen Debrecenbe ment, s a száműzött Vandlík Mártont húsvét előtt Nyíregyházára küldte.

Milyen nagy lehetett az öröme őseinknek, az elképzelhetetlen! A húsvétot négy napon keresztül „nagy ájtatossággal” ünnepelték az uraság csúrájában, minden elmaradt keresztelőt és esküvőt megtartottak.

Változó évek, lelkes-változások. (1756-1769)

1756 örömteli feltámadás ünnepével fejeződött be sorozatunk előbbi része, itt vesszük fel újra a történet fonalát. Húsvét után a földesúr Nagykárolyba hívatta Vandlík Márton lelkeszt, néhány tekintélyes gazdával együtt, és világosan eléjük tárta az eklésziát megillető jogokat: egy tanítót tarthatnak, aki a mindennapi éneklést és könyörgést vezeti, de más papi feladatot nem láthat el. Sátoros ünnepekre hívhatnak csak lelkeszt, -három

napra- aki az úrvacsorát is kiszolgáltathatja, ezen felül mást nem tehet!

1759-ig, tehát három évig Vándlik tiszteletes ezt be is tartotta, de utána látni szeretne volna, hogy mi történik akkor, ha bővíteni merésze a pásztori működését? Az Úr megjutalmazta bátorságát! A sátoros ünnepeken túl, hosszabb ideig maradhatott a gyülekezetben, melynek újra volt imaháza, igaz csak nádból, de sajátjuk volt.

Végezte a keresztelési, esketési, temetési szolgálatokat is háborítatlanul. Hat év volt a „felüdülés” időszaka, 1766-ig Vándlik Márton első lelkészünk nyugalomba vonulásáig tartott ez a szabadság.

Az újabb viharfelhők második lelkészünk, Beck János érkezésével gyülekeztek eklézsiánk felett. Beck János ugyanis látva azt, hogy mennyire szoros a kis imaház a hívek számához képest, nagy buzgalommal megtágította. Erre megindult a támadó gépezet: a kállói plébános panaszt tett az egri püspöknél, az a budai helytartótanácsnál, ahonnan hamarosan megjött a vármegyéhez a szigorú parancs Beck János elmozdítására. Újra az történt, mint már nem először, hogy a vármegye vezetősége, az erkölcsös, szorgalmas őseink mellé állt, és hathatós közbenjárásuk gyümölcseként a parancs megenyhült: vallás dolgában ezután senki ne merjen újítani! Beck János nem sokáig örülhetett ennek, mert 3 hónap múlva, 1768. március 26-án meghalt.

Sárkány tiszteletes, akit Szikszóráról helyébe hívtak, csak néhány hónapig szolgált, mert idős kora és „gyakori gyengélkedése” miatt őt Tircs János váltotta fel Gömör megyéből, Géczefalváról érkezve. Csak egy hónap nyugodt működés adatott meg neki, mert a helytartótanács 1768. augusztus 14.-én keltezett parancsa újra teljesen megnyírbálta lelkészi jogait, és híveit. Dolhay nevű plébános alá rendelte minden egyházi szolgáltatást illetően. A krónika szerint Tircs Jánost ez a bánat emésztette el, és három hónap múlva meghalt. Hívei éjjel, 1769. február 8-án temették el őt.

Ezután újra teljes kilátástalanság lett úrrá a lelkeken. Az, hogy vallásukat szabadon gyakorolhassák, hogy hitük szerint élhessenek, hogy saját lelkészük keresztele, eskesse és temesse őket, fontosabb volt számukra a háznál, földnél, megélhetésnél. Így az a szándék érlelődött elődeinkben, hogy mindent itt hagyva, a délvidéki Szerémségben keressenek új hazát.

Gyötrelmes évek: 1769-1783

Előző részünk őseink vallásgyakorlását érintő kilátástalannak tűnő helyzetével ért véget. Készek lettek volna itt hagyni a biztos kenyeret azért, hogy a „mennyei kenyérből” szabadon részesülhessenek. Mielőtt ezt az elkeseredett lépést megtették volna, igyekeztek minden követ megmozgatni, hogy maradhassanak. Nem sajnálták a fáradságot arra, hogy kérelmezzék a lelkésztartást Károlyi Antalnál (az időközben elhalálozott Ferenc gróf fiánál), a vármegyénél és egyidejűleg Mária Terézia császárnőnél. Az eredmény mindenütt rideg elutasítás volt. Elődeinket viszont nem olyan fából faragták, hogy ilyen könnyen feladták volna az igaz ügyért folytatott küzdelmüket.

Újólapon „kegyelemért esdekeltek” a császárnőnél. E többszöri kérelmezéssel annyit elértek, hogy Mária Terézia meghagyta, hogy a Nyíregyházi ágostai hitvallású lelkeket írják össze, és küldjék fel ezt a bécsi udvarhoz.

Ez haladéktalanul meg is történt. Talán érdemes megismernünk ennek az 1769-es népszámlálásnak az adatait. 3804 evangélikus „lélek” volt, ebből 509 telkes gazda, 427 féltelkes, 895 asszony, 1725 gyerek, a szolgák és szolgálók együttesen 248-an voltak. A császárnő utasítására a budai helytartótanácstól 1770. október 16-án olyan értelmű rendelet érkezett, hogy amennyiben az evangélikusok az esketés, temetés utáni

járandóságot a nagykállói katolikus plébánosnak megfizetik, akkor saját lelkészükkel elvégeztethetik a szolgálatot. A stóla kétszeri megfizetését zokszó nélkül vállalták a hívek, s nagy örömmel megtanácskozták, hogy Tapolcsányi Györgyöt hívják meg Köviből. Az 1770. évi karácsonyi istentiszteletet már ő tarthatta. Sajnos rövid ideig tartott az öröm és a reménység. Még egy hónap sem telt el, s a kállói plébános máris tiltakozott a vármegyénél a lelkész beiktatása ellen.

Az atyai Ferenc gróf már nem élt, nem volt, aki jóindulatra hangolta volna a vármegye urait, a budai helytartótanács messze volt, így a helybeli plébános befolyása volt a döntő. (Tudvalevőleg akkor a vármegye székhely még Nagykálló volt). Az eredmény: a vármegye Tapolcsányit eltiltotta a papi funkciótól, sőt elrendelte, hogy Nyíregyházáról is „kitakarodni kényszeríttessék”.

Mit tehettek szegény evangélikusok? Amit eddig: kérvényt nyújtottak be újra öfelségéhez. A remélt eredmény elmaradt. Tapolcsányi György lelkész 12 éven át, 1783. augusztus végéig csak tanítóként szolgálhatott, mikor is „ereje megfogyatkozván, az eklézsiától búcsút vett”.

Az 1781. év rendkívüli, sorsdöntő volt a magyarországi protestantizmus életében. Mária Terézia halála után, fia a trónra lépő II. József kiadta az un. türelmi rendeletet.

Mit jelentett ez a rendelet a 30 évi viszontagságot megélt evangélikusok életében? Tudtak-e, akartak-e élni az új rendelet adta lehetőségekkel? Erről szól majd a következő írásunk.

A templomépítés (1781-1786)

Úgy érzem, hogy ebben a részben ki kell lépnem a cikkíró egyszerű tárgyilagosságából, hiszen most nem a gyülekezeti történelmünk egy korszakáról kell írnom csupán, hanem meghatott és megrendült lélekkel vallani a csodáról: egy nép, az alig több mint 5000 fős, evangélikus tír pákság, erejét meghaladó feladatot vállal, mégis felépíti álmai templomát, hihetetlen áldozatkészséggel és Istenbe vetett rendíthetetlen bizalommal.

Közel 30 nehéz év állt mögöttük, harcoltak a földdel, harcoltak a megélhetésért, de mindenekelőtt küzdöttek az evangéliumi hitük szerinti, szabad vallásgyakorlat engedélyezéséért. Lehet, hogy sokszor elcsüggedtek, de nem adták fel a reményt! A történelem Ura – aki azt ígérte, hogy „*a reménység pedig nem szégyenít meg*” – adott egy császárt, II. Józsefet, aki 1781 őszén kiadta a híres türelmi rendeletét (Ediktum Tolerantiae)

A rendeletnek az volt a lényege, hogy ahol azt legalább száz nem katolikus család kérelmezi, ott engedélyezni kell a templom és az iskola építését, valamint lelkész és tanító alkalmazását.

Eleinte még sok megszorítás kísérte ezeket az engedményeket, így például az, hogy az „*oratoriumok*” (imaházak) csak torony és harang nélkül, és csak udvari bejárattal épülhetnek.

A rendeletet a helytartótanács 1781. október 29-én hirdette ki az egész országban.

A sokat szenvedett és megalázott Tapolcsányi György pásztorolta egyházközség vezetői, kérelmet adtak be, már 1782. március 10-én, melyben „*esedeznek, hogy engedjék meg nekik templomot építeni, és annyi papot tartani, amennyi szükséges.*”

Míg az engedélyre vártak, addig sem tétlenkedtek a hívek. Még az év augusztusában írásba foglalták a felajánlásokat az építendő templomra, mely adományok 4 rhénes

forinttól 100 forintig terjedtek. Arra is kötelezték magukat „*hahogy pedig meg nem adnánk, vagy megadni nem akarnánk, adunk hatalmat... a community-nak (egyházközségnek) hogy bármely tekintetes nemes vármegyei tisztjeivel rajtunk és maradékunkon megvehesse és megvétethesse.*”

Mennyit ért egy rhénes forint? Összehasonlításként: egy „*temetés prédikációval*” 15 garas, egy gyerek évi tandíja 5 garas volt.

A várt engedély, több mint egy év után, 1783. április 14-én érkezett meg, és bizony csalódást okozott!

Többek között ez állt benne: „*A nyilvános gyakorlattal bíró imaház tervezete, amilyen imaház a kérvényezőket nem igen illeti meg, általuk elkészítettett és beküldetett; ugyan megkerestetnek, hogy a piac felőli oldal minden felesleges pompa nélkül építtessék s csakis a szükségnek szolgáljon.” A Giuseppe Aprile olasz építész tervezte a templomot tehát túl nagyra és pompásnak ítélték és a második lelkész tartása iránti kérelmüket sem teljesítették.*

Sok nehézség között edződött őseink ezt nem hagyták ennyiben: ha a budai helytartótanács ilyen szűkmarkú volt, akkor fordultak a császárhoz, annak „*veleszületett kegyességére és kegyelmére*” apellálva. Az 1783. június 23-án keltezett felségfolyamodványban az alábbiakat kérték: „*Nyilvános vallásgyakorlatunk s ezzel a római katolikus parochusnak való mindennemű alárendelés és stólafizetés alól való felmentéséért, szilárd anyagból templom és torony építhetőségéért, haranghasználatáért, nemkülönbön két lelkész és három tanító alkalmazásának engedélyezéséért esedezünk, amire a nép lélekszáma és ebből eredő szükségleteink köteleznek minket.*”

Hisszük, hogy a mi hűségeseink Urunk lágyította meg a vármegye alispánjának és „*közönségének*” szívét, mert a folyamodványt pártolólággal terjesztették fel.

Természetesen azért okuk is lehetett a jóindulatra, hiszen a tírpaákságot józan, takarékos, szorgalmas és jó adófizető népnek ismerték. Ezenfelül a vármegyeiek megállapítása szerint is az 5412 lélek (1782-es népszámlálási adat) számára szűk volt a náddal fedett fa templom, melyben télen hideg, nyáron pedig por és forróság volt.

Új lendületet adott az előkészítő munkának az a tény, hogy Tapolcsányi György „*ereje megfogyatkozván*” az eklézsiától búcsút vett, s helyére 1783. szeptember 26-án új lelkész érkezett Felsőszajóról: Schmál Sámuel személyében. Ő irányította a gondos előkészítést.

Hagyományaink szerint a tírpaák gazdák 60 lovasfogatot is beállítottak egyszerre a kőhordásra, kora hajnalban indultak Bodrogkeresztúrra, a sáros földutakon küszködve, éjfél is volt mire megérkeztek a megrakott szekerek.

1784 elején egymás után készültek a szerződések, áccsal, fakereskedővel, tégláégetővel. 1784. március 24-én köti meg az egyházközség a templom építési szerződését Krichbaum Ignác vármegyei mérnökkel és Bertnicsek Leopold kőműves mesterrel. Ugyanezen a napon Bónis László vármegyei küldött megszabja a főbb méreteket: „*Az épületnek hossza légyen 22 öl, szélessége 12 öl.*” (1 öl = 1,86m)

Másnap, 1784. március 25-én történik meg az alapkő letételének ünnepélyes aktusa. 150 évvel később jubileumi igehirdetésében Paulik János igazgatólelkész ezt mondta: „*Irigylem azt a 150 évvel ezelőtt volt elődömet Schmál Sámuel akkori evangélikus lelkészt, akinek az Úr azt a gyönyörű szerepet juttatta, hogy letehetette ennek a templomnak az első alapkövét.*”

A templom méretei lenyűgözőek, ma is ámulatba ejtenek, ha belépek. Egy kis gyülekezet hogyan foghatott bele egy ilyen, erejét meghaladó vállalkozásba? Az utódokra gondoltak, növekvő, virágzó gyülekezetnek építettek? Vagy a hatóságok szándékosan szabtak teljesíthetetlen feltételt, hogy megakadályozzák a megvalósítást? A forrásmunkák

ellentmondóak, de nem is ez a lényeg. Az igazán csodálatra méltó az a szent merészség, lelkesedés és áldozatkészség, mely a tervet keresztülvitte! Milyen kincsek rejtettek azokban a szívekben, amelyek egy ilyen vállalkozás végrehajtásához szükséges anyagi kincseket előteremtették? Mindenki megtette, ami tőle telt, a családok elküldték munkabíró tagjaikat, és azok segédkeztek az építésnél. Takarékos gazdaasszonyok előadták a lassanként összegyűjtött garasokat, forintokat, ha kellett megkoplalták az áldozathozatalt. Az örökkévaló Isten mindig megáldja a bátor, győzelmes hitet, megjutalmazza a benne bízókat.

A csoda bekövetkezett, az akkori építési technológia mellett, és szállítási körülmények között két és fél év alatt elkészült a templom. Igaz, torony nélkül, fehérre meszelve, mégis külső megjelenésével és belső arányaival nagyszabású elgondolást mutat, pilléreken nyugvó boltozatai a maradandóságot idézik.

1786. október 22-én, 215 évvel ezelőtt, templomszentelési ünnepre gyülekezett az egyházközség apraja-nagyja. Milyen nagy volt a hála a szívekben, hogy dicsőítették Istenüket! Hagyományaink szerint olyan nagy volt az örömük, hogy a délelőtti, ünnepi istentiszteletről haza sem mentek, hanem énekelve együtt maradtak új templomukban az esti istentiszteletig. Bizonyára megfogadták a zoltáríró felszólítását: *„Adjátok hálát az Úrnak, mert jó, mert örökké tart szeretete!... Nagy csodákat művel egymaga, mert örökké tart szeretete.” /Zsolt. 136, 1;4/*

Ez az örökkévaló szeretet tarja a Nyíregyházi Evangélikus Egyházközségünket közel 250 éve.

Mi, mai gyülekezet boruljunk le hálával a Szentháromság Isten elé, és hajtsuk meg fejünket templomépítő őseink példaadó hitbuzgalma és áldozatkészsége előtt! Hirdessék ezek a kövek, még sok nemzedéken át Isten dicsőségét.

Forrásmunkák:

- 1) A Nyíregyházi Evangélikus Eklézsia története 1841. kézirat
- 2) Demján Sándor: „Történelmi pillanatok a Szarvasi Evangélikus Egyházközség múltjából”. Szarvasi Krónika 1997)
- 3) Nyíregyházi Evangélikus Egyházközség levéltári iratai
- 4) Beszélő kövek 1934, jubileumi kiadvány
- 5) Dr. Vietórisz István: Tirpákok (1939)

Üzenet elődeinktől

-Váratlan lelet a templomgömbben-

A toronysisak felújítása során szükséges volt a díszítőelemek –csillagok és gömb-leszerelése, újraaranyozása. Még odafenn a magasban szedték szét a két darabból álló gömböt, és a mesterek nem kis meglepetésére egy 50cm. hosszú, 9cm. átmérőjű rézhengert találtak benne. Kinyitás után kiderült, hogy iratokat tartalmaz. Lehozták a Lelkészi Hivatalba a leletet, ahol az urnát kinyitottuk, és én elsőként, megrendült szívvel vehettem kezembe ezeket a kincseket. Tüzetesebb átnézés után ugyanis kiderült, hogy három, különböző időpontban készült levelet tartalmaz. Az első 1822-ben, a második 1853-ban, a harmadik 1883-ban íródott.

Az elsőt Schulek Gáspár az eklézsia akkori lelkésze írta *„parókiáján”* latin nyelven, különleges bársonyszerű nagyméretű papíron, jó minőségű, ma is kitűnően olvasható tintával.

Ebben is, és a másik két iratban is, dióhéjban benne van egyházközségünk első 130 évének története.

Schulek Gáspár először felsorolja az akkori világi és egyházi vezetőket országos és helyi szinten egyaránt. Evangélikus egyházunk országos felügyelője nem kisebb ember volt, mint báró Prónay Sándor, a király kamarása „aransarkantyús vitéz”, egyházközségünk felügyelőjét pedig Reguly Gábornak hívták. A gyülekezet másik lelkésze Farbaki Dániel volt abban az időben. Ebből a legrégebbi iratból számomra a legérdekesebb az volt, mennyire ismerte a lelkész a gyülekezetét, saját maga végezte el a statisztikai összeírást. Eszerint az egyházközségben 10521 lélek volt, felsorolja, hogy ebből hány a férfi, és hány a nő, hányan hitvallók (konfirmáltak), hány udvarban laknak hívei, foglalkozás szerint hány a gazdálkodó, iparos, inas, szolga, szolgáló, s végül azt is, hogy 17 fő a koldus. A 869 tanuló, -melyből 383 lány (!)- négy tanító és négy mesterember oktatja.

Szívet melengető a búcsúmondat: *„Az irgalmas Isten áldja meg ezt az egyházat, a mi Urunk Jézus Krisztus által, kiknek dicséret és dicsőség mindörökkön örökké. Ámen.”*

A második levél 1853-ban keltezett, magyarul írta Riszdofer János az egyházközség jegyzője. Az egész iratot átlengi a veszített szabadságharc miatti keserűség, a megelőző évek nehézségeinek fájdalmas emléke, népünk és egyházközségünk önállóságának korlátozott volta miatti szomorúság.

Az 1831-es országos kolerajárvány idején 420-an haltak meg a gyülekezetből, 1832-ben olyan tűzvész volt az alvégen, hogy 138 ház égett le. 1834-ben *„olyan rettenetes földrengés”* volt, hogy a templomban is kárt okozott. Egy kis reménysugár: 1846-ban óvoda, 1847-ben *„tanítókat képző seminárium”* nyitattik. Jönnek viszont a még súlyosabb csapások: 1847 tifuszciklás 1026 halottal, az 1848-as forradalom évében a kolerajárvány 1209 áldozatot követelt gyülekezetünkben, az 1849-es ostromállapot idején dúló kolerajárványban 1261 evangélikustól kellett végső búcsút venni. Három év, 3500-járványban elpusztult ember! Mit hozott az 1850-es év? Haynau tábornok rendeletére az ország négy jeles püspökét leváltották, helyettük *„adminisztrátorokat”* ültettek az egyházkerületek nyakába. Mi volt 1853-ban az irat keltezése idején? Még mindig ostromállapot, osztrák törvények *„ egyházi gyűléseket csak legfőbb engedély mellett és császári-királyi biztos jelenlétében szabad tartani, s jegyzőkönyvei felkívántatnak.”*

Nagy szükség volt a záró-mondat kéréseire: *„Árasszon az ég üdvet az elhunytakra, áldást az élőkre és boldogító kegyelmet Evangélica Egyházunkra!!!”*

Valószínűleg a cenzúra miatt e mondat után szinte odalopva ez áll: *„Minden jót édes hazánkra!!!”*

Mit örökített meg ugyanaz a Riszdorfer János 30 év múlva, 1883-ban?

Az 1867-es kiegyezéssel a Habsburg politikai nyomás enyhült, de új veszélyek fenyegették hazánkat. Délkelet felől, Egyiptomból kolerajárvány közelít, *„északkeleten az oroszországi hírhedt nihilismus mindent felforgatni törekvő fergetege”* fenyeget. Az Észak-Amerikából Európába özönlő olcsó terményei országunk gabonakereskedését is tönkreteszik. Ez az állam *„gyér népességű hazánkból is igen sok polgárt a maga keblére édesget”*.

Nyíregyházán pedig *„hatodik héten tart a világhírű tiszaezlári bűnyünek végtárgyalása”*.

Mit ír a krónikás gyülekezetünkről? A lelkészek Bartholomeides János és Farbak József, a felügyelő Meskó Pál. 60 év előtt 4 tanító volt, most már 28, ebből 6 gimnáziumi tanár.

Folyik a gyűjtés az alapkövetétel 100 éves évfordulójával kapcsolatos felújításra. Az adakozókat gyűjtőívek örökítették meg, kis évkönyvek még az iskolások által adott

krajcárokat is felsorolják. Az elindított munkálatokról Riszdorfer János így ír: „A templom felújítással az ágostai hitvallású evangéliumi egyház jámborságuknak, vallásszeretetüknek és Istenbe vetett bizalmuknak óhajtották tanújelét adni, és a templomépitő elődök drága emlékét akarják hálás kegyelettel megtisztelni.”

Mit tettünk mi az iratokkal és mit tettünk hozzá? Az 1883-ból származó eredeti iratokat és könyvecskéket visszahelyeztük az új krómacél urnába, míg a régebbi iratoknak csak másolatát, mert azok eredeti példányait restauráltatni kell!

Mi, az e lapban olvasható elnökségi bizonyoságtételt helyeztük el, és a mögöttünk lévő 120 év rövid történetét. Ezen túlmenően a parókus lelkészek és felügyelők névsorát 1883-tól napjainkig, valamint a jelenlegi világi, egyházi vezetők, presbiterek, képviselő testületi tagok, a felújítást végző vállalkozók, mesterek neveit örökítettük meg. A Hírmondó néhány ez évi száma is bekerült az urnába.

Ha az Úr Jézus addig vissza nem jön, ha akkor lesz még templomunk, akkor évtizedek múltán talán utódaink is örülni fognak ezeknek az iratoknak és hálát adnak annak az Úrnak, aki évszázadok óta fenntartja és megőrzi ezt az egyházközséget.

Az újra aranyozott templom-gömbbe 2001. augusztus 29-én elhelyezett iratok egyike:

Az egyházközség elnökségének bizonyoságtétele

A GYÜLEKEZET ELNÖKSÉGE HÁLÁT AD ISTENNEK AZÉRT, HOGY AZ ÚR 2001 ESZTENDEJÉBEN AZ 1784-86-IG ÉPÜLT EVANGÉLIKUS NAGYTEMPLOM FELÚJÍTÁSA ELKEZDŐDHETT.

A TEMPLOMRENOVÁLÁS MUNKÁIT ÚJ TORONYSISAK ELKÉSZÍTÉSÉVEL ÉS A TORONY, VALAMINT A NYUGATI HOMLOKZAT FELÚJÍTÁSÁVAL KEZDI A GYÜLEKEZET. A GÖMB ÉS A CSILLAG LEEMELÉSE TETTE LEHETŐVÉ, HOGY RÁTALÁLJUNK AZ 1822. SZEPTEMBER 28-I DÁTUMMAL ELLÁTOTT LATIN NYELVŰ KÉZIRATRA, MAJD AZ 1853-BAN ÉS AZ 1883-BAN, AZ ÚJABB REKONSTRUKCIÓ ALKALMÁVAL KÉSZÜLT ÖSSZEÁLLÍTÁSRA. EZ ELŐBBIK MELLETT KIVÁNJUK ELHELYEZNI AZ AZÓTA GYÜLEKEZETÜNKBEN SZOLGÁLÓ LELKÉSZEK ÉS FONTOSABB EGYHÁZI SZEMÉLYISÉGEK NEVÉT, BŐVEBBEN PEDIG AZ UTOLSÓ ÖTVEN ÉV NÉHÁNY ESEMÉNYÉT.

NAGY AJÁNDÉKNAK TEKINTJÜK, HOGY A GYÜLEKEZET JELENLEGI ELNÖKSÉGE AZONOS BIBLIAI LÁTÁSSAL RENDELKEZIK. NAGYRA ÉRTÉKELJÜK A LUTHERI BIBLIKUS TANÍTÁST. JÉZUS KRISZTUST VALLJUK AZ EGYHÁZ FUNDAMENTUMÁNAK, URUNKNAK ÉS MEGVÁLTÓNKNAK. VALLJUK, HOGY SEMMI ÉRDEMÜNK NINCS, ÜDVÖSSÉGÜNK EGYETLEN BIZTOS ZÁLOGA JÉZUS KRISZTUS MEGVÁLTÓ HALÁLA. REMÉNYSGÜNK, HOGY A FELTÁMADT KRISZTUS MA IS IMÁDKOZIK ÉRTÜNK ÉS NEKÜNK IS HELYET KÉSZÍT AZ Ő ORSZÁGÁBAN. ERRŐL BENNÜNKET A SZENTLÉLEK VILÁGOSÍT MEG ÉS ERŐSÍTI NAPONTA HITÜNKET. A SZENTLÉLEK ÁLTAL TUDJUK MEGMONDANI, HOGY A VILÁGTEREMTŐ HATALMAS ISTEN NEKÜNK SZERETŐ MENNYEI ATYÁNK, AKINEK JÉZUS KRISZTUS ÁLTAL LETTÜNK GYERMEKEI. EZ A BIZONYOSSÁG IRÁNYÍT BENNÜNKET MINDEN SZEMÉLYES ÉS KÖZÖSSÉGI TEVÉKENYSÉGÜNKBEN. SZERETNÉNK SZOLGÁLATUNKAT HŰSÉGESEN BETÖLTENI, DE TUDJUK, HOGY A KERESZTYÉN ÉLET NAPONKÉNT VALÓ HARC AZ

ÓEMBERREL. EBBEN A HARCBA VANNAK MEGTORPANÁSAINK, TÉVEDÉSEINK, BŰNEINK. MEGTAPASZTALTUK AZONBAN, HOGY AZ ÚRNÁL BŐSÉGES A MEGBOCSÁTÁS, EZ TESZI LEHETŐVÉ A NAPONKÉNTI ÚJRAKEZDÉST, A HITBEN VALÓ MEGÚJULÁST.

OLYAN KORBAN ÉLÜNK, MELYNEK JELLEMZŐI A GLOBALIZÁCIÓ ÉS A LIBERÁLIS GONDOLKODÁS. MINDKETTŐ NAGY HATÁSSAL VAN AZ EGYHÁZAKRA. AZ EGYHÁZBAN GYAKOROLT HATÁSA ELSŐSORBAN ABBAN JELENTKEZIK, HOGY A SZENTÍRÁS ÁLLANDÓ KRITIKA TÁRGYÁT KÉPEZI, ÍGY RELATIVIZÁLJA ISTEN IGAZSÁGÁT, ÉS GYENGÍTI A HÍVEKBEN ISTEN IGÉJÉNEK KOMOLYAN VÉTELÉT. MINDEZ NEGATÍV HATÁSSAL VAN AZ EGYHÁZ ERKÖLCSI ÉLETÉRE. SOK KÁRT OKOZ A MAGYARORSZÁGI EVANGÉLIKUS EGYHÁZ ÉS A NYÍREGYHÁZI GYŰLEKEZET ÉLETÉBEN IS. AHOL NINCS TEKINTÉLYE ISTEN SZAVÁNAK ÉS SZEMÉLYÉNEK, OTT NINCS TEKINTÉLYE AZ EGYHÁZI FELSŐBBSÉGNEK SEM.

ÁLDJUK AZ URAT, MERT AZ ELMÚLT ÉVTIZEDEKBEN IS MARADT A GYŰLEKEZETNEK HÍVŐ IMÁDKOZÓ MAGJA, AKIK FELELŐSSÉGGEL HORDOZZÁK AZ EGYHÁZ ÜGYÉT. LÁTJUK JELEIT ANNAK, HOGY ISTEN MÉG MINDIG KEGYELMÉT AKARJA GYAKOROLNI A VILÁGGAL. EGYHÁZON BELÜLRŐL ÉS KÍVÜLRŐL EGYRE TÖBBEN VÁGYNAK ARRÁ, HOGY EGYÉRTELMŰEN HIRDESSÉK NEKIK ISTEN ÜZENETÉT BŰNRŐL, HALÁLÉRŐL, ÖRDÖG HATALMÁRÓL ÉS KRISZTUS MEGVÁLTÓ MŰVÉRŐL.

Demcsákné Balczó Ildikó, okl. mérnök, másodfelügyelő

Dr. Bodnár Zsolt, a Megyei Bíróság elnökhelyettese, a Magyarországi Evangélikus Egyház országos ügyésze, felügyelője

Bozorády Zoltán, püspökhelyettes, esperes

Tisztelet az evangélikus város-alapítóknak

2001. június 12-én volt 125 éve, hogy Nyíregyháza lett Szabolcs vármegye székhelye. Ezen alkalomból a városháza dísztermében Nyíregyháza megyei jogú város- és Szabolcs – Szatmár – Bereg megye önkormányzati képviselői közös, ünnepi közgyűlést tartottak.

A meghívottakat Csabai Lászlóné polgármester, majd Dr. Helmeczy László a megyei közgyűlés elnöke üdvözölte. Méltatták a 125 évvel ezelőtt még fiatal település nagy jelentőségű, bár sok áldozat vállalásával is járó, de a város fejlődését meghatározó döntését.

Dr. Németh Péter a megyei múzeumok igazgatója kitűnő előadásban ismertette városunk gyors fejlődését, az evangélikus szlovákok betelepítésétől kezdve, az egyházi, a kulturális és politikai intézmények létesítésére, az örökváltság megváltásán keresztül, a legújabb időkig. Az ünnepségen Csabai Lászlóné a város néhány jeles személyiségének az önkormányzat kitüntetését nyújtotta át.

Számunkra különösen kedves volt a polgármester asszonynak az a fejtegetése, melyben arról szólt, milyen gondot okozott nekik a várost alapító lakosok elismerése. Végül úgy döntöttek, hogy a

Millenniumi Emlékérmét, - a kitüntetését - a Nyíregyházi Evangélikus Egyházközségnek adják, melyet Bozorády Zoltán esperes vehetett át.

Kulturális műsor is része volt az ünnepnek, melyből Szabó Dénes Kossuth-díjas karnagy Cantemus leánykara érdemel említést. Befejezésül álló fogadáson látták vendégül a meghívottakat.